

Stockholm 2021-06-02

Yttrande över remiss av Boverkets rapport Utveckling av regler om klimatdeklarationer av byggnader 2020:13

Sveriges Arkitekter är fack- och branschorganisationen för alla Sveriges arkitekter, inredningsarkitekter, landskapsarkitekter och planeringsarkitekter. Förbundet har över 13.700 medlemmar och ansluter cirka 88 procent av alla yrkesverksamma arkitekter i Sverige.

Sveriges Arkitekter yttrar sig härmed över Boverkets rapport Utveckling av regler om klimatdeklarationer av byggnader 2020:13.

Bakgrund

Regler om klimatdeklaration väntas införas vid årsskiftet. Riksdagen behandlar i skrivandes stund regeringens proposition och fattar beslut den 21 juni. I propositionen lämnas förslag till ny lag om klimatdeklaration för byggnader samt förslag till ändring av plan- och bygglagen. Förslaget innebär att byggherren ansvarar för att upprätta och registrera en klimatdeklaration hos Boverket. Kravet omfattar endast nyproduktion, vissa byggnadsdelar och undantar vissa byggnadstyper. Kravet syftar till att minska klimatpåverkan vid uppförande av byggnader och föreslås träda i kraft den 1 januari 2022.

Rapporten

I den aktuella rapporten föreslår Boverket en plan för utvidgning av de regler för klimatdeklarationer som riksdagen nu behandlar. Klimatdeklarationen föreslås kompletteras med gränsvärden för modul A1–A5 år 2027 för att sedan successivt skärpas 2035 och 2043. Fler delar av livscykeln samt fler byggnadsdelar föreslås omfattas av klimatdeklarationerna år 2027. De föreslagna åtgärderna är avsedda att minska klimatpåverkan från byggnader i ett livscykelperspektiv genom skärpt styrning och reglering mot att klimatförbättrande åtgärder vidtas i projektering och byggande.

Sammanfattning

Förslagen om utveckling av klimatdeklarationerna för byggnader är välkomna och nödvändiga men tyvärr inte tillräckliga för att uppnå en mer resurseffektiv och mindre klimatbelastande byggsektor. Sveriges Arkitekter tillstyrker samtliga förslag i promemorian men avstyrker tidplanen då vi menar att åtgärderna bör införas snabbare än vad Boverket föreslår.

Vi vill se ett tidigare införande av gränsvärden då det är helt nödvändigt för att deklaraationsarbetet ska kunna generera någon verklig förändring genom val av mer hållbara material och hållbar design i tidiga skeden och undvika att bli en dokumentation av rådande förhållanden.

Vi anser också att viktiga delar saknas i förslaget såsom markarbeten och ombyggnationer, vilka bör införas i klimatdeklarationerna skyndsamt. I förslaget saknas också ett mer hållbart förhållningssätt till det på den aktuella fastigheten redan byggda. Vi måste i större omfattning skifta från att tillgodose behovet med nyproduktion och i stället finna nya sätt att uppgradera och återbruka befintlig byggnadsstruktur.

Om vi ska kunna vända utvecklingen måste hela branschen redan nu göra än mer omfattande livscykelanalyser än de som föreslagits – och tidigare. Därför bör en utvidgning av klimatdeklarationskravets omfattning och gränsvärden genomföras omgående.

Förslag om införande av gränsvärden 2027

Boverket föreslår att gränsvärden för klimatutsläpp från byggnader införs 2027 för byggskedet (modul A1–A5) för att sedan successivt skärpas 2035 och 2043.

Sveriges Arkitekter tillstyrker att gränsvärden införs såväl som metoden att successivt skärpa desamma, men avstyrker tidplanen då vi menar att det är möjligt – och helt nödvändigt – att införa gränsvärden mycket tidigare än 2027. Underlag för att formulera initiala gränsvärden är redan möjligt inom en nära framtid. Kunskapen från projekten ökar exponentiellt och redan inom ett eller två år kommer det att finnas snittvärden på hur långt vi kan komma med befintlig teknik.

Klimatdeklarationerna utgår från att klimatkalkyl i tidigt skede ger den största nyttan. Detta avspeglas dock inte i den föreslagna klimatdeklarationslagen där det saknas incitament för att välja en optimerad arkitektonisk designlösning för minimerad klimatpåverkan. Bokföringsperspektivet i propositionen – där gränsvärden saknas – gör att det saknas incitament för byggherrar att förändra sin byggprocess varför det är möjligt att bara beräkna den utan att förändra den. Om gränsvärden inte införs förrän 2027 är det inte orimligt att anta att många byggherrar skapar en metod baserat på kalkyl och inköpta mängder i stället för en integrerad designlösning för integrerad klimatpåverkan. Den byggherre som inte strävar mot lägre klimatpåverkan av egen drivkraft kan behöva göra om sin process igen när gränsvärden införs och byggherren inser att minskad klimatpåverkan inte enbart handlar om materialval och logistik utan att arkitektoniska lösningar är avgörande för att minska klimatpåverkan.

Tills dess gränsvärden införs så är det av yttersta vikt att Boverket redan nu tillhandahåller jämförelseresultat så en byggaktör kan bedöma hur dennes resultat förhåller sig till liknande objekt och vad som är minsta möjliga faktiska klimatpåverkan hos en liknande byggnad.

Ytterligare delar av byggnadens livscykel

Boverket föreslår att tillkommande moduler i en byggnadens livscykel som ska bli obligatoriska att deklarerat från 2027 är modulerna B2, B4 och B6 i användningsskedet, C1–C4 i slutskedet samt som övrig miljöinformation biogen kolinlagring och nettoexport av lokalproducerad el.

Sveriges Arkitekter tillstyrker förslaget om de tillkommande delarna av byggnadens livscykel men avstyrker tidplanen då vi menar att förändringarna bör ske tidigare än 2027.

Ytterligare byggnadsdelar och processer

Boverket föreslår att klimatdeklarationen utökas 2027 med fler byggnadsdelar så att installationer, invändiga ytskikt samt fast inredning också inkluderas. Det gör att en klimatdeklaration speglar en mer komplett byggnad från 2027. Boverket föreslår även att det ska finnas schablondata för invändiga ytskikt och fast inredning.

Sveriges Arkitekter tillstyrker förslaget om de tillkommande byggnadsdelarna men avstyrker tidplanen då vi menar att förändringarna bör ske tidigare än 2027.

Inkludera markarbeten i klimatdeklarationerna omgående

Boverket anger ett antal skäl mot att ta med markarbeten i klimatdeklarationen såsom att det försvårar för småhustillverkare och att det skulle förhindra byggande på exempelvis industrimark som kan anses lämplig att bygga av andra skäl. Boverket menar i stället att det behöver utredas närmare om vad som lämpligen hanteras i planprocessen respektive byggprocessen när det gäller markarbeten.

Det är beklagligt att inte markarbeten ingår i förslaget för utvidgandet av klimatdeklarationerna. Sveriges Arkitekter anser att markarbeten måste införas i klimatdeklarationerna omgående då markarbeten har stor klimatpåverkan. LFM30 har schablonvärden för detta och för många fler parametrar som exempelvis fällning av träd inför byggnation som givetvis blir en stor negativ post. Utvecklingen går snabbt här och under 2021 kommer många ytterligare steg tas. Vi anser att schablonvärden ska användas för att redan nu ta med markbearbetning, landfill och befintliga förhållanden på fastigheten samt andra åtgärder innan eventuell nybyggnation. Genom att arbeta med

schablonvärde arbetas metodiken in från början samtidigt som beräkningen inte behöver bli komplicerad.

Tyvärr kommer ambitiösa byggherrar, arkitekter och entreprenörer med det här förslaget att behöva ta fram två delar av de egna klimatkalkylerna – den ena med Boverkets lägre nivå och den andra som inkluderar fler delar och markarbeten.

Inkludera ombyggnad i klimatdeklarationerna omgående

Boverket lämnar inget förslag om klimatdeklaration vid ombyggnad utan anser att det bör utredas och införas skyndsamt.

Sveriges Arkitekter menar att det är beklagligt att inget förslag för ombyggnad presenterats då ombyggnad bör omfattas av klimatdeklarationerna redan nu. Det måste löna sig att utveckla befintliga byggnader framför att bygga nya.

Arkitektur i tidiga skeden – nyckeln till klimatförbättring

Ofta sätts en byggnads form väldigt detaljerat i detaljplaneprocessen eller ännu tidigare i en markanvisningsprocess innan en ny detaljplan. De stora möjligheterna att minska klimatutsläppen ligger i de tidiga valen med exempelvis markarbeten, återbruk av det som redan finns på fastigheten, ombyggnad, tillbyggnad, geometri och logistikplanering för byggnationen eller marken. Det är i dessa faser som den verkligt betydelsefulla minskningen av utsläpp kan göras och här kan arkitekterna göra stor skillnad tillsammans med projektägarna. Vi noterar att kunskapen om detta som arkitekter arbetar med helt saknas inom stora fält i samhället.

Boverket anger själva i rapporten att styrningen bör ske mot "utformning och val av lösningar som ger förutsättningar för en riktigt lång livslängd hos byggnaden, det vill säga lösningar för flexibilitet och adaptabilitet samt utformning och val av lösningar som ger förutsättningar för att lätt kunna demontera byggnadsdelar i framtiden så att material kan återanvändas". Boverket anger vidare att eftersom "en central strategi framgent för att minska total klimatpåverkan av byggandet kommer att behöva handla om att mer effektivt använda befintliga byggnader och förlänga livslängden på befintliga byggnader, kan det övervägas att inkludera någon form av deklaration av designlösningar just för flexibilitet och adaptabilitet." Boverket anger också att det krävs "ett större fokus på bättre utnyttjande och återanvändning av befintliga byggnader och byggnadsstrukturer. Successivt bör man börja gå mot att mäta klimatpåverkan från byggnader även i relation till hur de används, och inte bara per kvadratmeter." Sveriges Arkitekter instämmer till fullo i detta.

För en minskad klimatpåverkan krävs att väl avvägda klimatbeslut fattas i tidiga skeden. Gestaltungsbeslut måste på samma sätt som hållbarhetsbeslut tas

tidigt i processen för att garantera beständighet och kvalitet i funktionalitet, material och teknik. Arkitektonisk design skapar värde på många plan; miljömässigt, socialt, estetiskt, kulturellt och ekonomiskt. Genom arkitektur kan en mängd klimatproblem lösas i tidiga skeden. På så vis kan arkitekter i ett tidigt skede kunna förorda mer hållbara materialval och bidra med klimatsmarta och innovativa lösningar.

Undersökning av klimatförbättringsarbetets påverkan av gestaltningen

Boverket aviserar att "vid den planerade utvärderingen 2032–33 kan det därför, om inte förr, bli aktuellt att ställa frågan vad som händer med gestaltningen av byggnader om arkitekter strävar mot att bygga med lägsta möjliga klimatpåverkan. Denna och liknande frågor bör börja studeras redan 2024–25. Blir bebyggelsen mer likformig? Hur påverkas möjligheterna att bygga en socialt hållbar bebyggd miljö med områden som människor uppskattar att spendera tid i? Vad blir påverkan på att utforma fasad, entréer, burspråk, arkader, yttertak, takfönster, "tinnar och torn" etcetera?"

Det är glädjande att Boverket föreslår undersökning av denna angelägna fråga och Sveriges Arkitekter instämmer till fullo med Boverkets bedömning men anser att även denna fråga kan börja behandlas betydligt tidigare än 2024–25.

Inkorrekt konsekvensbeskrivning för arkitekter

Boverket anger att för "arkitekter innebär förslaget med stor sannolikhet inte några större konsekvenser 2027. Men om gränsvärden börjar skärpas hårdare från 2035 kan det få konsekvenser för hur arkitekter väljer att arbeta med utformning för att nå lägre klimatpåverkan. Detta kommer då att bero på hur gränsvärdena formuleras och kommer också ställa krav på ny kompetens hos arkitekter i form av klimatberäkningar och att använda nya verktyg."

Det här är en rent felaktig bedömning då Boverket verkar ha missuppfattat var i processen arkitekten kommer in. Arkitekten finns alltså, som redogjorts för i föregående stycke, med redan i tidiga skeden och är ofta den aktör som är drivande i de olika tidiga vägvalen kring klimatförbättrande åtgärder.

Även om det ytterst är beställare och byggherrar som avgör vilken klimatambition som gäller för en byggnad så har arkitekter i sin yrkesroll helt avgörande möjligheter att jobba för minskad klimatpåverkan genom att erbjuda sina beställare mer klimatsnål, innovativ och cirkulär design, liksom att föreskriva så hållbara material som möjligt ur ett livscykelperspektiv. Arkitektur och hållbarhet går hand i hand. Varje projekt kan alltid göras mer klimatsmart med hjälp av arkitektoniska parametrar.

Arkitekten agerar stöd till byggherren innan entreprenören kommer in. Arkitekten kan stödja och utveckla byggherrens ambitioner för återbruk, hållbarhet, certifieringar och föreslå resurseffektiva funktionslösningar.

Arkitekten:

- Gör förstudier och föreslår projekt för byggherren.
- Definierar projekt tillsammans med byggherren.
- Tar fram detaljplaner åt byggherren.
- Föreslår ambition/utreder möjligheter för byggnadens klimatpåverkan.
- Föreslår förädling av befintliga byggnader istället för rivning/nybyggnation där så är möjligt.
- Planerar och initierar klimatkalkyl/klimatdeklaration.
- Föreslår byggnadsutformning med funktioner, byggnadens placering på tomt.
- Gestaltar byggnaden.

Konsekvensbeskrivningen underskattar också det klimatförbättrande arbete som pågår på många håll idag. Vi får höra att arkitektkontor blir valda av byggherrar just för att de jobbar med trästommar i ett tidigt skede, dvs utredningar och detaljplaneskisser. Det är ofta också arkitekter som övertygar planarkitekter och byggherrar att välja exempelvis trä eller andra mindre klimatbelastande lösningar eller material.

Avslutningsvis

Sveriges Arkitekter är mycket positiva till de viktiga steg som nu tas för att minska resursförbrukningen och klimatpåverkan i bygg- och bostadssektorn. Vi anser sammanfattningsvis att förslagen är nödvändiga men inte tillräckligt omfattande eller tillräckligt skyndsamma för att komma framåt i det brådskande arbetet med att uppnå en mer resurseffektiv och mindre klimatbelastande byggsektor.

Tobias Olsson
Förbundsdirektör

Margareta Wilhelmsson
Samhällspolitisk chef